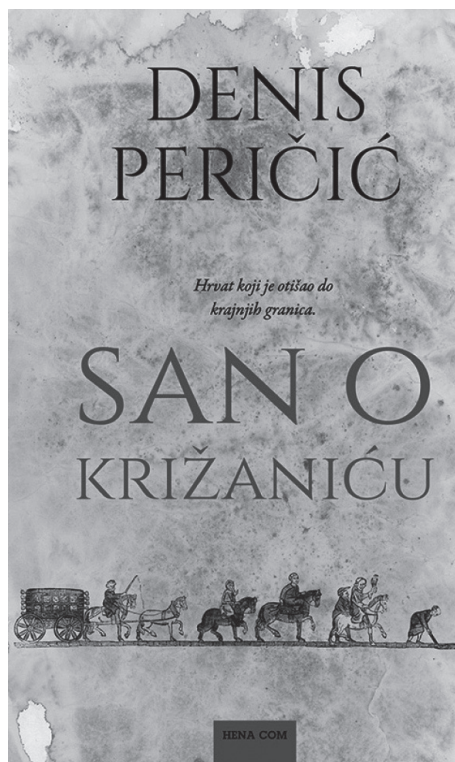

HUMANIST UTJELOVLJEN U BUDUĆNOSTI PROŠLOSTI
Denis Peričić: *San o Križaniću*, HENA COM, 2022.

Ovjenčan godišnjom Nagradom „Vladimir Nazor“ za književnost, „San o Križaniću“ Denisa Peričića, napisan na književnom standardu, ostvario je svoje poslanje, no i bez prestižne državne nagrade, riječ je o djelu koje izaziva pozornost, otkrivajući životopis glasovitoga hrvatskoga svećenika i humanista Jurja Križanića (Obrh kraj Ozlja 1617./18. - Beč 1683.), kojega na fantazmagoričan način opisuje autor. Zahvalan dvojici vrsnih predšasnika, najboljih poznavatelja Križanićeva života i djela, Ivana Goluba i Jevgenija Paščenka, književnik je osmislio svijet unatrag, kronologiju najavljene smrti na Kahlenbergu, pripovijedajući Jurjev život na osoban i osebujan način, s mnogim kulturološkim utjecajima, kakvo je primjerice, trostruko citiranje pjesama VIS-a „Idoli“ s kultnoga albuma „Obrana i poslednji dani“ (Jugoton, 1982.), ali i mnogih drugih stihova koji pojačavaju namjerno duhovitu notu („idi pod lažnim imenom, idi i putuj sjeverom“, „samo što će vjetar šumit bila jednom ljubav vjerna“...).

Peričić se trudio suobličiti s Križanićevim promišljanjima i dvojbama, bilo da je riječ o razgovorima s mladim Nikolom Zrinskim, hvaleći njegovu političku promućurnost unatoč wallensteinovski otrovanom ocu Jurju V., susretima s crkvenim i inim velikodostojnicima, tražeći komadičke zaštite u često proturječnom životopisu (uzimanje srpskoga imena prije putovanja u Rusiju) oplemenjenoga stupanjem u dominikanski red pet godina prije pogibije. Završni čin Peričić proživljava zajedno s padom topovske kugle u kojoj se ocrtava cjelokupna toponimija, od rodnoga ozaljskoga kraja, preko isusovačke

D. Peričić, *San o Križaniću*, naslovnica
(izvor: <https://hena-com.hr>)

gimnazije u Ljubljani, studija filozofije u Grazu, studija teologije u Bologni i Rimu, zaređenja za svećenika uz doktorat na Grčkom kolegiju u vječnom gradu, župnikovanja u Nedelišću i Varaždinu, prvoga putovanja u ruski Smolensk

i Moskvu, bolesničkih dana u oporoj Trnavi, Beča, Carigrada, danima kapelana sv. Jeronima i Švicarske garde u Rimu, pisanjem „Novih glazbenih otkrića“, „Novih tablica koje daju uvid u glazbu“ i „Novog glazbala za skladanje pjesama“, drugim odlaskom u Rusiju preko Ukrajine, progonstvom u Sibir, nastajanjem „Politike“, „Gramatike“, „O pomislu Božjem“, „O svetom krštenju“ i drugih djela, pomilovanje, Tobolsk, Vilnius, priključivanje vojski Jana Sobjeskoga i kobni trenutak, ovjekovječen sažetkom neprijatelja, zeta Petra Zrinskoga: „*Talijan je lukavac, Nijemac svinja, Poljak tat, Slaven nečovjek*“ i molitvom *Sacré bleu* princa Eugena Savojskoga.

Citatnost je sastavni dio Peričićeva književnoga stvaralaštva, Hesseov „Blick ins Chaos“ podsjeća na neosviještenu Europu, koja pijano i himnički korača poput Dmitrija Karamazova, u svijetu prije Fjodora Mihajloviča Dostojevskoga, a tako rado autor preskače epohe i dvadesetprvostoljetnim očima gleda u retrovizor, kao što Križanić snatri Tarkovskoga i Ejzenštajna stoljećima prije (i njihovih) filmova. Sve je u „Snu o Križaniću“ izmaštano, a opet prožeto mogućnošću da su pojedini događaji, prisnaženi povijesnim činjenicama, odigrani upravo onako kako je i napisano, s uzročno-posljedičnim vezama u globalnim ratovima, pa i „Velikom turskim ratom“, pokrenutim dva mjeseca prije Križanićeve smrti, uz svesrdno prijanjanje uz poljsku vojsku „*za krst časni i slobodu zlatnu*“.

Kao inačica Majstora, Mefista, Fausta (nazovite kako hoćete) pojavljuje se gospodin Kobasinić, svjedok svih jezika i nauma, pa i nakon pogibije, prije no što će „Dvorana ogleдалa“ uopće biti otvorena, raspredajući s dominikancem je li vrijedilo sve prijedeno ili se samo sanjalo u dolini Psalma 69. Autor je na 285 stranica sa zabilješkama, uz pomoć urednika Krune Lokotara i nakladnika Uzeira Huskovića, ostavio dušu na papiru, moguće naslonjenu na(d) posljednjim dvjema zbirka-poezije „105 godina samoće“ (nagrađenom „Pasijskom baštinom“) i „Pandemonijom“, koje vjerno, kao i idolski *intermezzo*, prate stratišta, ta bjesomučna stratišta, ono krležijansko višestoljetno krvavo pečeno ljudsko meso, na

zgarištima „za čije babe brašno“ u stalnim nahodnjima da se osvoji tuđe u ime svojega, u ime neriješenih imovinsko-pravnih odnosa. Križanićev lik protkan je i njegovim knjiškim citatima, žalobnošću što nije dospio s Ivanom Belostencem detaljnije razraditi „Gazofilacij“, ne sluteći smrt jezikoslovca i sedamdesetljetno čekanje objavljivanja velikoga rječnika.

Glavni junak jest i melankoličan i kolebričan, kako Peričić i sam opisuje, nostalgičan prema prvoj ljubavi Mariji a suzdržan prema sibirskoj cimerici neizgovoriva imena (eto i „Arhipelaga gulag“ tri stoljeća prije Solženjicina i Starog Brke), držačici svijeća u najhladnijim noćima, dok tintom Križanić ispisuje vrijedna djela, na koja se opravdano upozorava, kao i na život u vremenu kada nije bilo mobitela i društvenih mreža, već rad od svitanja do sumraka, sa zabavom *in taberna* ali što su odušici prema predanom pregalaštvu, ostavljenom u nasljedstvo nama da se češće sjetimo čovjeka sa svim njegovim (pa i sveslavenskim) zabludama, strahovima, sanjima i tlapnjama. „San o Križaniću“ je i ozbiljna i tragična i humoristična knjiga, ne treba joj oduzimati ni jedan od sastojaka, čita se kao što se jede zelena juha s tvrdo kuhanim jajima, ona i sebi nosi puno poštovanje i čuva dostojanstvenost Križanićeve djela, ali i propitkuje moguće putove, ovisno o dostupnosti povijesnih izvora, a „Denis Peričić je za potrebe pisanja ovoga romana pročitao cijelu knjižnicu“, kako stoji napisano u nutarnjem omotu. I bilo je potrebno istražiti povijest ratovanja u Križanićevom dobu, karakteristike velikoga vezira Kara Mustafe i opjevanoga kralja Jana III. Sobjeskoga, sve političke i crkvene začkoljice, šizme unutar katoličanstva i pravoslavlja (s glavnom šizmom 1054. godine), doskočiti rijetkim tragovima (napose ruskosibirskima) i dati na važnosti hrvatskim godinama, župnikovanju u Nedelišću i Varaždinu, suočavanjima s optužbama naizgled prijateljski raspoloženoga Terleckija da farnik voli zaviriti u čašicu.

Ironično je težinu jezičnih pitanja Peričić razložio na međimurskom dijalektu „dobrodošlice“ župniku Križaniću, okidaču za pisanje nekih novih rječnika, prikazujući malograđanštinu i primitivnost lokalnoga pučanstva, tako sumnjičavoga prema učenim i drugačijim me-

todama od onih na koji su seljani i građani naviknuti godinama (je li se što promijenilo do dana današnjega). Opisi su snažnija strana, dijalozi rjeđi, doziraniji, pročišćeniji, rad na tekstu bio je mukotrpan posao, ali takav kakav je objavljen pred čitateljskim licem i umom dovoljno je i znanstven i pitak i (ne)ozbiljan da i mlađoj publici pruži čast upoznati velikana 17. stoljeća, da ne bude samo *nomina nuda tenemus* ulice glasovite zagrebačke gimnazije i ostalih ploča (i nazivlja) s prekratkom biografskom crticom. Jednom ako doista ostanu samo gola imena, imat ćemo barem snove, i oni će pripovijedati više i snažnije od lako moguće stvarnosti, lažnih prijateljstava, dvorskih spletki, sprječavanja poštenih nauma, traganja za vlastitim identitetom, po cijenu smrti (i svih prethodno viđenih smrti), životopisa koji se čita u jednom dahu, onako kako je i Križanić najvjerojatnije proživio čitav vijek – u jednom dahu. „Dovoljno za jedan život. I previše“, stoji u nagrađenoj knjizi, a onda se to „previše“ raspleće na niz manjih cjelina, i unatoč predvidljivom smrtnom kraju (a kako drugačije) izaziva pažnju svakim sljedećim poglavljem, dok Turci i(li) Kobasinić ne kažu: Sad je stvarno dosta bilo.

I dogodilo se to 12. rujna 1683. godine. Na dan Imena Marijina. Ako je dopušteno poigrati se bogatstvom pišćevih asocijacija, Juraj Križanić poginuo je točno 320 godina prije negoli je u bolnici u Nashvillu preminuo slavni američki kantautor i pjevač Johnny Cash. Prijeći „vatre- ni prsten“, izdržati sva iskušenja na namrijetom

putovanju, mogu samo rijetki – Juraj Križanić bio je taj. I uspio je, izgledom, kako i sam Denis primjećuje, drugačiji od prikaza na kipovima Vanje Radauša, niži, ali dobrodržeci i u šezdesetim godinama, sposoban dati čovječanstvu još mnogo začudnih i divnih djela, no „išao je za svojom sudbinom“ i ona ga je zatekla na tom bečkom brdašcu, dvanaest godina nakon što su u nedalekom Bečkom Novom Mjestu svoje glave izgubili Petar Zrinski i Fran Krsto Frankapan, dočim je prijatelj iz djetinjstva Nikola (persiran u ozbiljnim danima) i danas pod nerazjašnjenim okolnostima službeno poginuo od naleta vepa, možda s habsburškim insignijama, kako i pisac sumnja. Sve se izmiješalo, prošlost, sadašnjost i budućnost, ali zar to nije odlika književnosti koja zakuha sve u bosanskom loncu, pa neka se gosti slaste prema svojem nahođenju. Sanjat ćemo dugo o Križaniću, odbijanju zbor-skoga pjevanja, ali glazbenoga vizionara koji „u predvečerje velike bitke sanja pjesmu odsviranu na nekakvim malim orguljama“:

Tobolsk ti je dao sebe/dio neba zauvijek/što te muči na kraju puta/i sjećaš li se Hrvatske/oh Juraj/neman je pred vratima

Književniku je dopušteno da i Paveli postanu Jurji, u tomu je neopterećenost poslanja koje snove ispisuje u računalnom dokumentu, a sanja ono što će tek nastupiti, jednom, ako bude zdravlja i vremena.

Tomislav Šovagović

NOMEN OMEN EST KAO ŽIVOTNO DJELO: SLAVICA MOSLAVAC

Namislite li predstaviti najnoviji projekt Slavice Moslavac, obično ostanete zbunjeni već u odabiru. Je li to Ljetna škola folkloru u Zadru s panonskim plesovima za Hrvate takoreći iz cijeloga svijeta? Je li to nosač zvuka *Ćeri mila*, koji je, poslije brojnih drugih, prema istoimenoj knjizi iz 2018. objavila s talentiranom kćeri Lanom Moslavac i svojim Rusalkama, s kojima je početkom listopada predstavila posve nove, vrlo vrijedne, neobične dokumentarne i sentimentalne *Priče iz Kutine*? Je li to *Skoči kolo/*

Tradicijsko ruho i glazbeno-plesna ostavština novljansko-jasenovačkoga kraja knjiga, koju je sa Katicom Tomac Licht pripremila za Hrvatski sabor kulture (2022.)? Je li to bojanka s motivima narodnoga ruha, koju je pomogla napraviti seoskom KUD-u Potočanka? Jesu li to etnološke i antropološke i povijesne *Priče iz Kutine* ili *25 godina Matice Slovačke Lipovljani*, koji je što napisala, a što uredila, ili pak radionica *pisanaca*, je li uvježbavanje KUD-ova za neku od smotri, je li festival, je li izbor najljepše